

ditione, si Deus ita vellet, atque hoc modo nulla est in hoc actu difficultas.

7. *Tertia assertio.* — Dicendum tertio. Ut voluntas humana sit recta, non est necesse ut sit conformis divinæ voluntati inefficaciter volenti, seu consulenti actum voluntatis humanæ. Hæc conclusio est per se clara, ut patet in voluntate consiliorum, nam sine dubio hoc modo Deus vult homines velle suam perfectionem, vel castitatem, etc. Et tamen homo non peccat efficaciter volendo aliud ab hisce consiliis diversum : et ratio est quia nec Deus per hanc voluntatem inducit positivam obligationem, quia non vult efficaciter hominem ad hoc obligare, neque etiam objectum ipsum talis per se, et natura sua inducit illam, cum non sit per se necessarium ad bonos mores.

8. *Quarta assertio.* — Ultimo dicendum, voluntatem humanam non debere conformari voluntati divinæ sibi aliquid permittenti ; sed advertendum est quod dixi, aliud esse loqui de permissione, aliud de permissio ; permissio enim non est actus voluntatis humanæ, sed est objectum aliud voluntatis divinæ efficacis duo includens, scilicet concursum necessarium ad actum positivum peccati, quem Deus vult dare quantum est de se, et negationem alterius auxilii, vel providentiæ, qua Deus posset talem actum impedire, et non vult : et quoad hanc permissionem potest, et fortasse debet voluntas humana conformari divinæ, si homini constet Deum efficaciter velle talem permissionem, sed hoc non spectat ad præsentem, sed ad sequentem sectionem : nam eadem est ratio de hac permissione, quæ non sunt actus voluntatis nostræ : nam hæc permissio, ut dixi, non est humanæ voluntatis. Conclusio ergo intelligitur de actu permissio, et sic est manifesta, quia Deus volendo permittere talem actum ex vi hujus voluntatis, non vult actum ipsum, non solum actu efficaci, imo nec inefficaci, quia fieri potest ut nullo modo talis actus illi placeat : ergo talis voluntas nullam potest inducere obligationem conformitatis ad ipsam, quin potius si actus permissus ex se malus sit, male faciet voluntas se conformando huic permissioni quoad actum permissum, imo omnis malitia voluntatis humanæ in hoc consistit.

9. *Objectio.* — Sed contra. Nam hæc voluntas permissiva Dei includit voluntatem efficacem ipsius actus permissi, imo multi putant necessariam esse voluntatem Dei efficacem prædefinientem talem actum pro materiali : ergo si homini constet de hac divina voluntate

permittente ; non potest non conformari illi saltem quoad materiale actum. Respondetur assumptum esse falsum, et contrarium, ut existimo divinæ bonitati, nam id quod dicitur materiale in actu peccati est voluntas mentiendi, furandi, etc. Quod plane repugnat voluntati divinæ, et revera si Deus id ita vellet, et homini de hoc constaret, non video quo modo peccaret in hoc se conformando tali voluntati Dei. Respondetur ergo negando assumptum : nam voluntas permittendi tantum includit illa duo supra explicata, quæ potest Deus velle etiamsi efficaciter non velit actum permissum in seipso maxime prius ratione, quam præficiat hominem illum operaturum, sed de hac re latius alibi.

SECTIO ULTIMA.

Utrum humana voluntas, ut recta sit, debeat conformari divinæ volenti alia objecta extra actus ipsius voluntatis.

1. *Aliud est non repugnare divinæ voluntati: aliud divinæ voluntati conformari.* — Imprimis supponendum est ex Durando, in 1, d. 48, q. 2, aliud esse non discordare a voluntate divina, aliud positive illi conformari. Nam hoc secundum requirit actum, quo voluntas humana velit id quod Deus vult : ad illud autem primum sufficit, ut voluntas non habeat actum repugnantem : hic ergo præcipue inquirimus, utrum voluntas humana teneatur non repugnare divinæ, et consequenter ex hypothesi et suppositione, quod velit habere actum circa id quod Deus vult, utrum teneatur habere actum, quo conformetur : nam absolute, et simpliciter certum est non obligari hominem ad positivam conformitatem ex vi hujus voluntatis divinæ, quia licet homo sciat Deum aliquid velle, potest sine peccato nullum actum voluntatis habere, quia nec Deus per illam voluntatem illum obligat, neque ex intrinseca rei natura, vel objecto oritur talis obligatio.

2. Secundo statuendum est sermonem esse de efficaci voluntate divina, quia de inefficaci est certum nullam esse obligationem conformitatis ad illam, ut a fortiori patet ex dictis præc. q., conclus. 3.

3. *Quæstio est de conformitate in objecto materiali.* — Tertio. Conveniunt doctores quæstionem solum esse posse de conformitate in objecto materiali, nam in formali certum est non posse voluntatem humanam honeste discrepare a divina, quia ratio volendi in Deo

semper est justissima : et ideo illa, ut sic, non potest recte displicere voluntati humanæ, quin potius omnis actus honestus voluntatis humanæ hoc ipso est conformis divinæ voluntati in voluto formali, ut D. Thomas hic significavit, non quia necesse sit, ut proxime fiat propter Dei gloriam, ut Durandus intellexisse videtur, et ideo illud impugnat, neque etiam, quia oportet elici actum humanum, aut imperari a charitate, sed quia necesse est, ut fiat sub aliqua ratione honestatis, quæ Deo placet, et quia inde fit, ut de se tendat in Dei gloriam : superest ergo agendum de conformitate solum in voluto materiali.

4. *Prima opinio negativa.* — In qua quæstione sunt duæ opiniones. Prima negat teneri hominem ad hanc conformitatem, imo aliqui sentiunt interdum, et sæpe non esse licitam. Hæc existimatur esse opinio D. Thomæ, 1, 2, q. 49, art. 9 et 10, et q. 23, de Veritate, art. 7 et 8, et in 1, d. 48, art. 4, ubi Richardus, art. 1, q. 1, problematice utrumque defendit; citatur etiam Durandus, q. 2, n. 14. Sed si considerentur, quæ dicta sunt, potius indicat contrarium n. 15, in fine : in hanc vero sententiam inclinat Marsilius, q. 47, art. 2, et alii antiqui. Fundamentum est, quia sola voluntas præceptiva Dei obligat hominem, sed quamvis Deus aliquid velit, non ideo præcipit homini, ut ipse idem velit, quia illa voluntas nullo modo versatur circa præceptum homini imponendum : ergo, etc. Et hinc potest concludi, hanc conformitatem aliquando homini non licere, quia interdum objectum tale est, quod respectu hominis non deceat, nec sit illi amabile, sic enim dixit Augustinus, in Enchiridio, cap. 100, quem imitatur Anselmus, lib. de Similitudinibus, aliquid Deum velle, quod non congruit homini velle, voluit enim Deus passionem Christi, quam non debuerunt velle Judæi, ut notavit Magister, in 1, dist. 48, cap. 3 et 4.

5. *Secunda affirmativa.* — Secunda opinio est teneri hominem ad conformandam voluntatem suam cum divina etiam in voluto materiali ; si Deus illud efficaciter vult ; ita sentit D. Thomas, in 1, d. 48, art. 4, ubi dicit voluntate deliberata debere hominem consentire huic divinæ voluntati si sibi nota sit, interdum vero excusari propter ignorantiam. Idem si attente legatur, sentit in aliis locis citatis, et Bonaventura, in 1, distinct. 48, ubi idem sentit hic, q. 2, Ægydius etiam, q. 2, Albertus, art. 23 et 24, Scotus, Gregorius, Gabriel, ibi, et lectione 68 et 69, in Canonem, Alexander

Alensis, 1 parte, quæstione 41, membro 4 et 5, Altisiodorensis, libro tertio Summæ, tractatu 1, cap. 13, q. 28. Fundamentum est, quia divina voluntas est regula omnis bonæ voluntatis, et quia discordare ab hac divina voluntate, esset divinæ voluntati absolute contradicere, quod est per se malum, sed, ut existimo, inter has opiniones non est magna diversitas, nec esse potest.

6. *Prima conclusio.* — Dicendum ergo primo. Si hoc certo constet, Deum aliquid efficaciter velle, sive voluntate prædefiniente, sive consequente præscientiam alterius rei, non potest humana voluntas actu absoluto et efficaci discordare a divina voluntate. Patet ex dictis, dubitatione præcedenti, quia stante illa divina voluntate impossibile est non fieri quod Deus vult, sed voluntas humana non potest efficaci actu tendere in id, quod hic et nunc omnibus pensatis repræsentatur, ut impossibile : ergo. Confirmatur, quia hac ratione non potest voluntas humana absoluto actu velle, ut non fuerit, quod factum est, quia jam illud repræsentatur, ut impossibile ; hinc optime dixit Augustinus 21, de Civitate, cap. 24, si Ecclesiæ constaret in particulari aliquem hominem divina voluntate esse exclusum a regno, non posset pro illo orare.

7. Sed quæres, quomodo potest homini de hac divina voluntate constare. Respondent aliqui, constare ex effectibus, quia quidquid fit, Deus vult fieri. Antea vero quam fuit, non potest constare, nisi ex divina revelatione ; sed advertendum est effectum interdum provenire ex sola voluntate permittente, præsertim si sint morales, et defectuosi, ideoque non semper satis esse id ad manifestandam hanc Dei voluntatem, quanquam hoc ipso quod facti sunt, et ut sic repræsentantur, non possit jam voluntas humana actu efficaci velle, ut non sint pro eo tempore, quo facti esse cognoscuntur, quia illud est impossibile, nam, ut Aristoteles dixit, *res quando est, necesse est esse*; potest autem voluntas velle, ut non durent, si illud est possibile, quia nulla tunc est repugnantia, quoad hoc, si quoad futuram durationem, non manifestatur voluntas Dei per effectum, et ut nunc factum : sola ergo divina revelatio est quæ certo et infallibiliter ostendit hanc Dei voluntatem, et adhuc in illa oportet advertere, præsertim si sit de aliquo peccato futuro, vel damnatione regulariter esse intelligendum in sensu conditionato vel comminatorio, nisi aliud distincte et expresse continetur in ipsa revelatione, quod optime de-

clarat D. Thomas, quæst. 23, de Veritate, art. 8, ad 2.

8. Atque ex hac conclusione colligitur inutile esse quæstionem, an liceat homini efficaci actu voluntatis suæ discordare in materiali volito ab efficaci actu voluntatis divinæ: aut enim nota est homini voluntas Dei, aut non; si non est nota, recte potest discordare, sic enim homo sæpe intendit consequi, quod Deus non vult dare, et ratio est, illud tunc consideratur, seu repræsentatur, ut possibile, quia consideratur secundum se, et non ut subest divinæ voluntati, et sub ea ratione potest proponi, ut honestum: sic Abraham statuit occidere filium, et David ædificare templum Dei, quæ tamen Deus volebat: et in ipsis sanctis Angelis contingit reperiri hujusmodi voluntatis modum, ut colligitur ex Daniele, cap. 10, si autem homini est nota hæc voluntas Dei, non potest illi resistere per voluntatem efficacem: ergo non habet locum quæstio de licito, vel illicito: addo tamen si per impossibile posset homo habere hujusmodi voluntatem, fore intrinsece malam et illicitam, ut a fortiori patebit ex sequenti assertionem.

9. *Secunda conclusio.*—Dico ergo, supposita prædicta Dei voluntate ex scientia ejus nota, non licet homini simplici affectu desiderare, ut talis Dei voluntas non impleatur, atque in hoc sensu non licet discordare a prædicta voluntate Dei in objecto materiali: hic est sensus posterioris sententiæ, et est evidens ex sola terminorum explicatione: nam hic affectus est directe repugnans efficaciam divinæ voluntatis. Unde vel formaliter, vel virtute includit hunc sensum compositum, licet optare ut quod Deus vult efficaciter, non eveniat: hoc autem velle et appetere desiderio etiam simplici est intrinsece malum, quia est directe appetere aliquid repugnans divinæ perfectioni, scilicet vel quod ejus voluntas non sit efficax et omnipotens, vel certe quod mutabilis sit: deinde, quia hic affectus est directe contrarius efficaci voluntati divinæ, quia appetit contradictorium ejus, quod Deus absolute vult, unde invertit totum ordinem divinæ providentiæ, et illam, quantum in se est, destruit. Neque contra hoc obstat ratio in principio posita, quia hæc divina voluntas intrinsece, et natura sua inducit obligationem non repugnandi illi prædicto modo, et consequenter secum affert voluntatem Dei præceptivam, saltem præcepto negativo, qua Deus vult obligare hominem ad non repugnandum dicto modo huic divinæ

voluntati, et hic etiam patet, quod paulo ante dicebam, etiamsi per impossibile posset voluntas humana habere voluntatem absolutam contrariam huic divinæ voluntati cognitæ, illam fore intrinsece malam, quia esset destructiva efficaciam divinæ voluntatis, eique directe contraria ex modo tendendi et ex objecto materiali.

10. *Tertia conclusio.*—Dicendum ultimo. Etiamsi homo sciat Deum aliquid velle efficaciter, potest licite affectu simplici discordare ab hac divina voluntate in materiali objecto secundum se considerato: hic est sensus prioris opinionis, et est omnino certus, ut satis probat exemplum Christi Domini: imo, et ipsius Dei, ut Deus est, qui simul simplici affectu vult salutem ejus, quem alia absoluta voluntate vult damnare. Ratio etiam sæpe tacta est evidens, quia hæc voluntas, ut sic, non est contraria divinæ voluntati: nam potius formaliter, vel virtute includit conditionem, si Deus id vellet, aut si aliunde non repugnet, quam significavit Christus Dominus illis verbis: *si fieri potest: et illis, Pater, si vis*, unde statim concludit: *Non mea voluntas, sed tua fiat: et in superioribus conclusum est simplicem affectum unius objecti, et voluntatem efficacem contrarii objecti non esse repugnantem etiam in eadem voluntate: ergo ex hoc capite hic affectus non est malus, et alioqui potest habere honestam rationem ex parte objecti et finis, ut per se constat: ergo, etc.*

11. Sed objici solet illud 1, Regum, 16, ubi Deus reprehendit Samuelem, quia lugebat Saulem quem Deus reprobaverat, *Usquequo tu luges Saulem*, etc.; etenim ibi Samuel discor- dabat a prædicto modo tantum a divina voluntate. Respondetur, omissis aliquibus expositionibus, illam non fuisse tam reprehensionem, quam apertiore revelationem divini decreti; Samuel enim nondum intellexerat, an Deus voluntate definita, vel comminatoria tantum Saulem projecisset, et ideo ita Saulem lugebat, et Deum deprecabatur, ut revera impenderet veniam: Deus autem ibi declarat suam voluntatem fuisse absolutam et definitam, et ita monuit Samuelem, ne lugeret Saulem prædicto modo, non tamen prohibuit quominus contristari posset de malo Saulis secundum se considerato.

12. Sed quæritur ulterius, an non solum possit homo licite hoc modo discordare a divina voluntate, sed etiam teneatur ita dissentiri? Aliqui ita in re sentiunt, ut Abulensis, Josue 2, quæst. 28, et Judic. 3, quæst. 2, et

indicant Bonaventura, Gabriel, et alii. Quæ opinio ad summum intelligenda est de præcepto negativo, quia hi simplices affectus, per se loquendo, non cadunt in præceptum saltem in ordine ad futuros eventus, quia non sunt operativi, intelligi autem potest, ut cadat in præceptum, non habere actum positivum, quo voluntas simplici affectu velit id, quod est malum proximi, et ex hoc capite potest intelligi præceptum non se conformandi tam divina voluntate in objecto materiali. Dico tamen etiam quoad hoc non esse absolutum præceptum, sed considerandum esse motivum talis affectus, nam si quis velit id, quod Deus vult sub ea ratione, vel facta hypothesi, quod Deus id vult, vel propter hunc finem, ut voluntas divina impleatur, nunquam est prohibitus talis affectus, etiam si objectum materiale ejus sit extrema damnatio, quod Deus non vult nisi sub ratione justitiæ punitivæ ex præscientia peccati finalis: si autem motivum fuerit honestum, tunc affectus erit malus, non propter conformitatem cum divina voluntate, sed aliunde, quod est per accidens.

13. Atque idem respondendum est ad aliam interrogationem quæ fieri solet, esto non sit necessarium, an sit melius conformari hoc modo per actum simplicem cum divina voluntate. Respondetur posse esse melius interdum, interdum vero non juxta diversa motiva, seu fines, qui occurrere possunt, nam quando nulla occurrit specialis ratio honesti, quæ moveat voluntatem ad hujusmodi simplicem affectum materialiter diversum a divino decreto, melius erit non habere illum. Item si homo intelligat ex hujusmodi affectu fore retardandum ab executione divinæ voluntatis, interdum vero non sequitur hoc incommodum, et occurrit honestissimum motivum ad habendum illum affectum, et tunc erit melius habere illum sicut fuit in Christo Domino, et in Beata Virgine, quando dolebat de Christi morte, quam Deum decrevisse sciebat.

DISPUTATIO XII.

DE PROXIMA REGULA BONITATIS ET MALITIE HUMANORUM ACTUUM QUÆ EST RECTA RATIO, SEU CONSCIENTIA.

Si doctrina hæc de conscientia ad singulas res morales applicanda esset, in immensum cresceret: sed hoc non potest exacte fieri, nec sine magna confusione, quia oporteret fere omnes materias moralis theologiæ evolvere,

quæ ex propriis principiis et circumstantiis pendunt: simul ergo consulemus, et ordini doctrinæ, et brevitati temporis, generales regulas, et principia hujus materiæ tradendo.

SECTIO I.

Quid sit Conscientia.

1. *Prima sententia.*—Prima opinio est esse aliquid ad voluntatem pertinens, scilicet aut bonam inclinationem voluntatis, aut operationem voluntatis, huic inclinationi conformem, vel difformem. Ita Henricus, quodlibeto 4, quæst. 18, quem ex parte sequitur Durandus, in 1, distinct. 39, quæst. quarta. Fundari potest in locutionibus communibus, et proprietatibus, quæ conscientiam tribuuntur, dicitur enim conscientia mundari, ad Hebræos 11, quod est proprium voluntatis, quæ per peccatum maculatur. Dicitur conscientia bona, 1, ad Timoth., 4, et inquieta, ad Tit., 5: *Inquietæ sunt eorum mens et conscientia*, ubi etiam a mente distinguitur, et communiter ita loquimur habere hominem bonam, vel malam conscientiam, quæ sunt proprietates propriæ voluntatis.

2. *Secunda sententia.*—Secunda opinio, et communior theologorum, ponit illam in intellectu, et in hoc est magna varietas, nam Scotus, in 2, d. 39, dicit esse habitum, vel synderesis, vel scientiam, vel prudentiam; D. Thomas vero 1 p., q. 79, art. 13, dicit esse actum: existimo tamen totam quæstionem esse positam in æquivocatione vocis: ut vero sciamus, in qua significatione in hac materia loquendum est.

3. *Prima assertio.*—Dicendum primo conscientiam nomen juxta frequentiore usum significare aliquid pertinens ad intellectum. Ita Scholastici statim citandi, et Patres, quos D. Thomas supra refert, Basilius, in principio Proverbiorum, vocat conscientiam naturale judicium animæ, Damascenus, 2 libro, cap. 12, vocat legem intellectus nostri, Hieronymus, Ezech., 1, vocat synderesim scintillam conscientiam: synderesis autem ad intellectum spectat, Origenes, libro secundo, ad Bonaventuram, conscientiam vocat spiritum correctorem, et pædagogum animæ, similiaque reperies in aliis, præsertim in Hugone et Bernardo: colligi etiam potest ex illo ad Romanos 14: *Quod non est ex fide peccatum est*, ubi nomine *fidei* conscientia significatur, ut Ambrosius et alii communiter exponunt, et significat Innocentius III, in cap. ult., de Præscriptionibus,

